

Gamlegård Östarp

Östarp 1:3, Sjöbo kommun, Skåne län
Antikvarisk medverkan/2020
Carita Melchert

Titel: Gamlegård Östarp

Författare: Carita Melchert

Kulturmiljörapport: 2020:56

Omslagsbild: Gamlegård södra längans norra fasad

Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Inledning.....	2
Sammanfattning av utförda arbeten	2
Administrativa uppgifter	3
Genomförda arbeten	3
Material	4
Ställningstaganden och dokumentation under arbetets gång	5
Bilder	6

Inledning

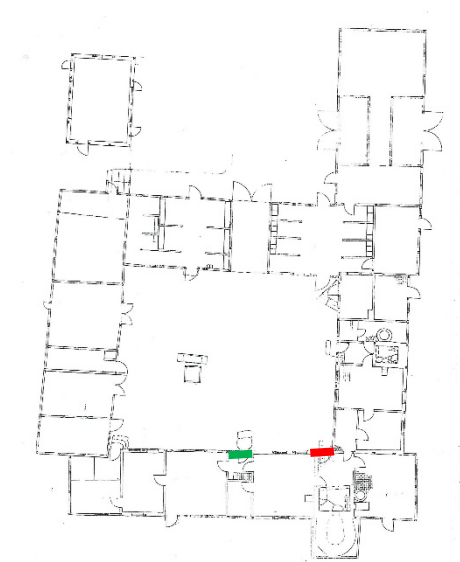
Gamlegård är en fyrlängad gård uppförd under tidigt 1800-tal och är sedan 1924 grunden i friluftsmuseet Kulturens Östarp. Gården ligger på ursprunglig plats.

Korsvirke och fotträ/tröskel samt intilliggande fyllningar vid den östra dörren på bostadslängan var skadade och i behov av att lagas. Fotträdet/tröskeln under dörren hade satt sig. Fotträdet var sedan tidigare skarvat men skarven hade glidit isär. Den högra dörrstolpen (sett från utsidan) hade sjunkit ner och fyllningar ovan och intill dörren glipade och hade spruckit, det fanns även sprickor på insidan. Dörren var också svår att öppna. Dörrens löshult (ovan dörrbladet) är tappad i båda dörrstolparna. I lejdens tapphål fanns utrymme till att föra upp dörrstolpen och dess tapp. Stickbjälken i dörrstolpen är dekoration och inte sammanhängande med takbjälken. Korsvirkesstolpen vid sidan om dörrstolpen var rötskadad i nedre delen och vilade inte på fotträdet. Stolpen var före åtgärderna utförd i ett stycke men med två små lagningsbitar direkt under löshulten.

Länsstyrelsen har beviljat bidrag till vård av värdefull kulturmiljö fasadarbeten, med villkor att arbetet utförs under medverkan av antikvarisk expert. Bidrag om högst 72 000 kronor samt för antikvarisk medverkan högst 11 900 kronor.

Sammanfattning av utförda arbeten

Lagning av fotträ, ekkorsvirke och korsvirkesfack på den södra längans (boningslängan) norra sida.

Röd markering visar där arbeten utförts vid östra dörren och grön markering mittersta dörren.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsen dnr: 434-16076-2020

Fastighet: Östarp 1:3

Byggnad: Gamlegård

Kommun: Sjöbo

Fastighetsägare: Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige (Kulturen)

Projektledare: Per Larsson, Kulturen

Hantverkare: Olof Andersson, Kulturen

Antikvarisk medverkan: Carita Melchert, Kulturen

Kulturen projektnummer: B_2020_0032

Startdatum: Augusti 2020

Slutbesiktning: 4 september 2020

Genomförda arbeten

Arbetet omfattar den södra längans norra fasad (boningslängans fasad mot innergården).

Arbeten vid östra dörren:

Fotträdet/tröskeln har bytts ut i cirka 1,5 meters längd. Nytt fotträ är utfört i ett nytt stycke ek kärnvirke cirka 6 x 6 tum, samma dimensioner som före åtgärden. Virket har bilats på alla sidor med skånsk bredbila. Fotträdet har skarvats med rakt blad halvt i halvt. I dörröppningen har här till lagts en lös tröskel av ek, vilken ska fungera som snö- och regnskydd eftersom det är en glipa mellan dörr och fotträ. Den lösa tröskeln lutar något utåt för att optimera vattenavrinning, den är fäst med två spikar och reversibel.

Facken väster om dörren (höger om dörren sett från utsidan) plockades ner. Facken var murade med rött fabriksstillverkat tegel från 1900-talets senare del. Dörrstolpen väster om dörren (höger om dörren sett från utsidan) trycktes upp så mycket som möjligt, omkring 20 mm, före åtgärderna fanns ett glapp om cirka 35 mm i ovankant mot lejden. I dörrstolpen finns en skada i sidan mot dörrnischen, skadan har lagats med lera. Dörrstolparna har skråspikats i fotträdet lika som före åtgärderna. Facken återuppmurades med lersten, lerputsades och vitkalkades.

Korsvirkesstolpen invid dörren har kapats i nedre delen och skarvats i befintlig stolpe genom att halvsula med sned skarv sluttande neråt. Skarven är även förstärkt med två ekdubb. Hålen för dubben borrades snett uppåt så att regnvatten leds ut.

Cement har knackats bort mellan fotträ och trappstenar och fogats om med hydrauliskt kalkbruk.

Innanför dörren har två golvstenar lyfts och sand har tagits bort så att stenarna kunde sänkas några centimeter. Dörren kunde tidigare inte stängas eftersom den tog emot stenarna. Dörren kan nu stängas korrekt med befintlig klinka som sitter på insidan. Invändigt har även korsvirkesfacket väster och ovan om dörren lerputsats och vitkalkats.

Arbeten vid mittersta dörren:

Fotträdet/tröskeln under dörren var utbytt på 1990-talet i en längd om cirka 2,20 meter. Denna del var av sågad ek men med stor andel vitved varför den var mycket kraftigt rötskadad. Delen byttes ut till nytt kärnvirke av ek som bilats med skånsk bredbila på alla sidor. Skarv utfördes lika som före åtgärder, med liggande rakt blad halvt i halvt. I dörröppningen har här till lagts en lös tröskel av ek, vilken ska fungera som snö- och regnskydd eftersom det är en glipa mellan dörr och fotträ. Den lösa tröskeln lutar något utåt för att optimera vattenavrinning, den är fäst med två spikar och reversibel.

Arbeten på södra längans norra fasad:

I de nedre facken var lerputsen partiellt skadad och lagningar har utförts med lera. Samtliga nedre fack på södra längans norra fasad har vitkalkats.

Putsarbeten har gjorts med en fetare lerblandning som är mer lik de gamla lerblandningarna som finns på Östarps Gamlegård. Fetare lera håller bättre mot fukt än vad lera med större andel sand gör. I fet lera uppstår lätt små sprickor men som fylls i när leran kalkas. Leran är påslagen för hand och uttryckt med brätte och efterarbetad med lerslätta.

Material

Virke: Kärnvirke av ek.

Lera: Lokalt grävd lera på Östarp 2:5, sand från Blentarps grus, blandat med häst- och koskit samt vatten.

Lersten: Återvunnen lersten som fanns i förråd på Östarps Gamlegård.

Kalkfärg: Hammarkalk kalkpasta förtunnad med vatten, Målarkalk AB.

Ställningstaganden och dokumentation under arbetets gång

Arbeten vid östra dörren:

Valet att återuppmura korsvirkesfack med lersten istället för befintligt fabriksstillverkat tegel gjordes i samråd med antikvarisk medverkande. Valet att använda lersten gjordes i syfte att möjliggöra traditionell lerklining på lerstenen samt för att ge väggen bättre rörelsemån. Det befintliga teglet bedömdes inte vara av särskilt värde även om olika tidsskikt generellt kan vara av värde.

Den ena dörrstolpen lagades med lera istället för trälagning. Bedömning gjordes att en trälagning skulle försvaga stolpen eftersom ytterligare virke skulle behöva tas bort inför trälagning. Lagning med lera är traditionellt och knappt synbart. Dörrstolparna har skråspikats i fotträdet lika som före åtgärderna. Diskuterades att ersätta skråspikning med trädubb men beslut togs att trädubb kunde riskera att regnvatten tränger in i stolparna.

Bilder

Före åtgärder ovan, efter åtgärder nedan. Södra längans norra fasad.

Vid östra dörren. Före åtgärder.

Vänster: Före åtgärder, innanför östra dörren. Höger: Inför åtgärder med tillfällig stämpning.

Vid östra dörren. Under arbete, under korsvirkesstolpen och i övre fack fanns sedan tidigare lagning/uppstämpling med rött maskinslaget tegel.

Vid östra dörren under arbete.

Vid östra dörren under arbete. Vänster: Nytt virke halvsulas. Höger: Lersten muras.

Vid östra dörren under arbete. Vänster: På den nya delen av stolpen syns två ekdubb som delen är fäst med. Höger: stolpen är tryckt uppåt och facken murade med lersten.

Vid östra dörren under arbete.

Efter åtgärder. Vid östra dörren.

Efter åtgärder vid östra dörren. Lagning med lera i stolpens nedre del, till höger om dörren.

Före åtgärder. Mittersta dörrens fotträ/tröskel.

Vid mittersta dörren under arbete. Vänster: Befintligt fotträ är bortmonterat. Höger: Nytt fotträ är monterat.

Efter åtgärder. Nytt fotträ och kalkning vid mittersta dörren.

Skånsk bredbila.